

~~Ex.~~ F j ä r i l
u t a n
v i n g a r

~~Ex.~~ Underklassare
av
blodet

Lars Ahlin

Uppläsning. 3 5 m.
P.Hlin

Lars Ahlin
Sagan om Tidens Hopp

Efterord
Gunnar D Hansson

Lars Ahlin
Sagan om Tidens Hopp
(1939)

Ut ur staden Våra Drömmar drog ett begravningsfölje. Gamla fursteparet Tiden hade åter förlorat en son.

I följet rådde stor bedrövelse och ångest. Man ömkade de stackars föräldrarna, man ömkade varandra och man ömkade sig själv. Ty i Våra Drömmars stad var furstehusets sak Vars och Ens sak.

Nu fanns det naturligtvis också i detta stora följe en del ansvarlösa. De höllo sig mest i sladden, där de tisslade och tasslade och buro sig föga skickligt åt.

– Det här är väl sista gången? viskade en spjuver och gjorde en världsvis grimas.

– Gravölet lär aldrig bli som förr! glufsade en fetbuk och slickade sig redan om truten.

Men då skred följet in under kyrkogårdens sorgsna, höga träd, och då blevo alla stumma. Man skred vidare med skälvande hjärta och gömd blick.

Vid graven höjdes inget jammerskri, och ingen tår föll ner på mullen. En grym, kall tystnad pressade samman Var och En. Man stod hopträngd sida vid sida och var som en enda kropp, stelnad i hård ångest. Döden kom med iskalla fingrar och grep om varje hjärta. Vita som snö blevo ansiktena och föllo tunga mot den svarta jorden.

Och solen var i moln. De lummiga trädens löv tedde sig som aska för ögat. Var och En huttrade och hackade tänder. De kände sig som övergivna barn. Det var ju Allas Hopp som jordades. Nu hade de endast det gamla orkeslösa och outgrundliga fursteparet kvar.

Och ceremonin hade sin tunga gång.

Nu var det inte riktigt sant, det där att Var och En endast hade det gamla fursteparet. Mellan de gamla vördnadsvärda, alldeles vid gravens kant, stod Tidens Minste. Han var blek och vek som en källarvuxen planta, och ingens hopp hade ännu fästs vid honom. Och dock skulle denna dag utkora honom. Han visste det knappt själv. Han kände bara något underligt hett och stigande inom sig.

Var och En visste ännu mindre om vad nästa minut hade i beredskap åt deras frusna, rädda hjärtan. De hade alltid varit likgiltiga för Tidens Minste. Deras hjärtan hade Allas Hopp ägt. Ack, ack, en sådan yngling det varit. Ståtlig och stark. Med alla dyrkansvärda dygder. Det hade varit jubel och klang då han en gång dragit ut till landet Denna Världen – eller som Var och En sade: Det okända landet – för att också välsigna det med Våra Drömmars Lycka.

I många år hade Allas Hopp dröjt borta. Men man var van att vänta i staden Våra Drömmar. Så trodde man så säkert att Allas Hopp bar framgång i sitt skrin. Var söndag bad man på sina bara knän att ljuset skulle uppgå i Det okända landet genom Allas Hopp. Var och En hoppades att en gång få följa Allas Hopp i spåren och bli välsignade herrar i detta förlorade land – man tänkte sig som ett slags mandariner, som man bär omkring i gyllene stolar.

En vacker dag drogo emellertid främmande härolder genom gatorna i staden Våra Drömmar.

– Vem är mannen, vem är mannen vi funnit död? ropade de.

Men högvakten ryckte snabbt ut och tystade munnen på roparna och förde dem inför den gamla fursten.

Detta gjorde man för att hindra verklighetsfrossan att bryta ut.

Men en obestämd oro hade redan kommit ut bland Var och En och spred sig nu med eldens snabbhet. Man stannade redan i klungor efter vägar och gator och glömde sätta blomsterkransarna i håret. Det var sommar och helgen hade nyss ringt in och snart skulle dansen trådas på logarna. Men den blev nu alldeles förgäten. Man fastnade i hörnen och stod där samman och viskade och gissade, och ofta foro ögonen upp till Tidens Slott.

Ingen gissade rätt. Därtill voro de för starka i tron.

Men det var Allas Hopp man funnit död.

Verklighetsfrossan bröt genast ut. Man såg plötsligt historia, en disciplin som förbjudits vid Våra Drömmars universitet. Och man fick fullt minne, något som man noga i bestämd riktning uppfostrats i.

Det var fruktansvärda dagar. Dagar utan dager. Ängestgrönt norrsken flammade och skar sönder all trygghetskänsla. Jorden låg svart och sjuk, och Hot brann med rovdjursögon bakom varje knut.

På Slottet rustade man lugnt för begravningsdagen, när plats och tid bestämts sände man ut en bulletin. Verklighetsfrossan avtog genast märkbart. Var och En sade till varann:

– Världen går ju! Den har inte stannat!

Och man nöp sig i låret och kände att man levde tämligen oskadd.

– Minsann, minsann! mumlade man upplivad.

Man åt ju alltjämt och gick alltjämt på WC.

– Ingen fara! Ingen dödlig fara!

Och så kom begravningsdagen. Nu stod man tätt intill undrets minut.

Det började med att solen bröt fram genom molnen.

– Se hur löven bli nygrönt friska! ropade en kvinna.

– Hör, hur fåglarna sjunga kvivitt-kvivitt! ropade ett barn.

Var och En höjde sina ögon från den svarta mulden, som plötsligt också den blivit bländande grann att se. Deras ögon föllo på Tidens Minste, den källarbleka plantan. Men vad nu? Där stod han framför graven så väldig och strålande, klädd i den dödes hela glans och styrka och ännu något mer och annat.

Var och En måste skyla sina ögon.

Ångestens is i bröstet hos Var och En smälte ner vid den hoppfyllda synen, och nu började man gråta skvättar över Allas Hopps grav, och talen ville inte ta en ända.

– Han var ju en MAN ! snyft, snyft! skrek en kvinna.

– Han var vår VILJA ! snyft, snyft! ropade en mörk röst.

Men här och var började det knorra i magarna. Ännu pratade man högtidligt och extatiskt, men snart var det ingen som lyssnade, inte ens talaren själv. Ett gott ord rullade pockande runt i Vars och Ens magar:

– Gravölet! Gravölet! Gravölet!.....

Men när Var och En låg i dästans ro förde det gamla fursteparet Tiden upp sin son i Ansvarets Torn. Natten var väldig och het. Härar av röda stjärnor brunno. Tyst och gripen stod sonen mellan sina gamla föräldrar. Försiktigt ställde fadern in Ansvarets fönster på landet Denna Världen. En jätteglob svängde fram.

– Där har du riket Var och En kallar Det okända landet, sade far Tiden.

– Hör son, viskade mor Tiden och tog honom närmare fönstret.

Tidens Minste hörde ett gränslöst jämmer, och skrämmande tunga suckar.

– De suckar efter dig! sade mor Tiden och tryckte sin sons hand. Till deras räddning är du född.

– Ack föräldrar, sade då Tidens Minste. Vad skall jag med Riket Denna Världen? Jag är ju en son av Våra Drömmars stad.

Men då logo de gamla stilla och foro ömt med sina mjuka händer över sonens huvud.

– Skulle du inte vilja lindra deras ångest och nöd? Skulle du inte vilja hjälpa de lidande – om du kunde?

– Om jag kunde – naturligtvis! ropade Tidens Minste snabbt och hurtigt. Men jag är ännu så svag och ung och ängslas över att lämna er och vår trygga, goda stad.

– Du skall beklädas med kraft, sade de gamla.

Och de slogo sig ner, och far Tiden undervisade sin son i allt han behövde veta.

– Där nere skall du vandra Anonym, sade fursten bland annat. Endast i nödfall skall du tala om vem du är. Du skall ströva omkring därnere tills du lär känna riket och människorna helt och fullt. Först skall du söka dig till Ismernas Marknadstorg och sedan du sett och lärt vad där buds skall du gå vidare ut i l i v e t , det är Denna Världens öken. Är du den rätte skall du till sist finna sättet att frälsa och rädda dessa arma. Lyckas du, ja då behöver du inte vända tillbaka hit till oss, ty då äro vi hos dig och du hos oss, då har av Riket Denna Världen blivit en enda Våra Drömmars stad.

Knappt hade fursten talat dessa ord förrän jämmern från jättegloben steg till ett skärande skri, som skar genom Ansvarets fönster och alla Tidens hjärtan. De gamla ömkade sig och tassade fram till fönstret.

– Nu har kriget kommit, sade de. Tiden är inne för dig att födas in i riket Denna Världen.

Och de vände sig till sonen och klappade hans huvud och sade:

– Det är du som skall göra det! Hädanefter är ditt namn Tidens Hopp.

En dag, just då solen steg upp ur stäppens vaggande gräs, drog Tidens Hopp under Vars och Ens stormande jubel ut från sin barndomsstad. Var och En räckte varandra händerna och lyckönskade varann.

– Han skall göra det! sade de. Snart äro vi mandariner och sitter i gyllene bärstolar!

När Tidens Hopp kom ner på Denna Världen rådde där en odräglig dimma. Han kunde knappt se en handsbredd framför sig. Och dimman skulle visst hålla i sig ända tills han nådde Ismernas Marknadstorg, eller tills han kommit underfund med Denna Världens mått och begrepp och värden, så att han kunde läsa mellan raderna och se vad som stod bakom orden. Han började försiktigt vandra framåt, det är: dit hans näsa pekade.

Nu råkade han emellertid genast att i dimman stöta hop med en liten krabat, som svor och domderade och hade mun för sju.

– Har du inget trafikvett! Har du ingen karta och kompass, drulle! skrek figuren.

– Karta och kompass? undrade Tidens Hopp. Vad är det för något?

Den hetsige krabaten trädde in på Tidens Hopp och synade honom noga. Då fick ju också Tidens Hopp se vem det var han stött samman med. Det var en man med liten och spenslig kropp, men med ett stort och nästan kallt huvud. Han var skrynklig i ansiktet som en gammal gumma. Men ögonen blänkte salta och livliga och munnen hånlog voltaireskt.

– Hoho! vad är du för en lustiger kurre? Jag för min del heter Sanningssägare, för mig är det inte lönt att ljuga och krumbukta sig, presenterade sig mannen.

– Jag heter Anonym, svarade Tidens Hopp. Och kommer från Våra Drömmars stad.

Men Sanningssägaren körde tummen i magen på Tidens Hopp och skrattade som en skata:

– Haha! Försök inte med mig! Hoho! Du går ju och kliver mitt i Våra Drömmar! Se dig omkring! Våra Drömmar, det är här det, det är denna ljuva, unkna håla. Och Anonym? sa du. Endast en har rätt till det namnet. Vet du vem? Sanningen. Ja, sanningen du! Sanningen lever alltid Anonym, går mitt ibland oss fördold, i trasor och paltor. Då sanningen sitter i högsätet i purpurmantel, då den växt fast i hjärtana hos Var och En, då är sanningen redan död, då går här en ny Anonym.

Sanningssägaren blev riktigt vek i rösten. Han famnade Tidens Hopp och såg häftigt in i hans ögon.

– Å gud vad jag avundas den Anonyme, sanningen i tras och palta. Ibland, när jag sitter och undervisar en hop enfaldiga rundhuvun, far liksom en galenskap i mig. Jag kastar böckerna på elden. Jag vill inte representera all denna gamla, döda visdom. Jag vill inte vara representant. Jag vill själv skapa, jag vill själv bli besatt av fruktbara andar. Åtminstone vill jag lära känna den Anonyme. Jag ger mig av på språng. Jag lyssnar till snäckans sus: Var är

du? Var är du? Åh... Detta förbannade Nazaret! Kan något gott komma från Nazaret? Det är vår förbannade blindhet. Vår löjliga, tvivlande fråga.

Han släppte Tidens Hopp och blev styv i kroppen.

– Och så kommer du och kallar dej Anonym! Fräckhet utan gräns! Kan något gott...

Han bet sig i läppen. Tidens Hopp hann säga:

– Så är dock mitt namn i riket Denna Världen.

– Skändligt! skrek Sanningssägaren. Bevisa! Du skulle vara den Anonyme, och det första du säger mig är att du befinner dig i riket Denna Världen! Vilken kunskap, vilket skarpsinne, hånade han. Utan karta och kompass! Utan takt och vett. Håhå!

Men han tystnade plötsligt igen, och Tidens Hopp såg hur ett listigt uttryck kom in i hans ansikte.

– Du har alltså ett annat namn när du befinner dig på en viss plats...

– Joo det händer, svarade Tidens Hopp.

Då brann det till i Sanningssägarens ögon, och han gjorde en sur grimas.

– Du är alltså Tidens Hopp?

Tidens Hopp nickade.

– Tidens Hopp! skrek Sanningssägaren och var på en gång yster och galen. Haha!

Tummen upp för den Tidens Hopp – den senaste telningen i Våra Drömmar. Ja se dej omkring! Här är ditt land, ditt sköna, dimmiga land!

Här blev Sanningssägaren rasande och hotade att slå Tidens Hopp i bitar och driva honom ut ur landet. Men det var bara ord. Tidens Hopp hade kunnat lyfta den lille mannen på rak arm och bära honom hundra meter. Det insåg Sanningssägaren också och tog en annan taktik. Det voltaireska grinet kom tillbaka.

– Vet du hur det gick för din bror, Allas Hopp, undrade han.

– Ja han dog ju, svarade Tidens Hopp.

– Ja men hur dog han? Vet du det? ropade Sanningssägaren.

– Nej, svarade Tidens Hopp. Det blev aldrig omtalat i staden Våra Drömmar.

– Kunde tänka mig det, mumlade Sanningssägaren och blev hård i ansiktet som kristall. Här skall du få höra: Jag såg Allas Hopp ett par gånger. Vi kallade honom Framåt-skridande, Naturvetenskap och Teknik på den tiden. Han var mycket populär. Det fanns väl ingen som inte sålde sin själ åt honom. Särskilt oemotståndlig blev han sedan han kom

på den där idén om en ostkupa, som kunde motstå vilket tryck som helst som kom utifrån anfallande fiender. Fienderna kommer ju alltid utifrån – haha! Nå, han arbetade och experimenterade som ingen. Han var styv och arbetsam, inte tu tal om annat. Den äran skall ingen ta ifrån honom. Han utlyste också tävlingar, men alltid var det han som vann dem. Andra stackars försök av religionens och humanismens män att konstruera ett tryggt rum misslyckades totalt. Men trots allt lyckades Allas Hopp inte riktigt. Alltid fanns det något djävulusiskt tryck, som kupan sprack för. Och så länge kunde ingen riva ut ängslan och oron i världen. Mörka rörelser och extatiska fantasterier kunde ännu riva med sig en hel hop folk. Men så en dag flög det stora meddelandet ut över världen. Allas Hopp hade äntligen lyckats. Nu skulle han offentligt demonstrera sin kupas förträfflighet. Jag var där. Åh vad folk! Du skulle bara ha sett! Tusental vid tusental i det oändliga. Och alla i glupsk bidan. – Så trädde Allas Hopp fram och log och gjorde en Astridgest. Så kröp han själv in i kupan. Det imponerade. Massan formligen tjöt av hänförelse. – Kupan började bombarderas. Först liksom bara på lek. Men snart brassade man på de väldigaste projektiler. – Tjocka Berta bland andra vill jag minnas, och man pressade på det hårdaste tryck man kunde frambringa. Kupan höll! Jublet brast lös som en orkan. Som tur var hade jag stoppat vadd i öronen. Folket sprängde de flerdubbla poliskedjorna. De ville riva ut Allas Hopp och utropa honom som Ledare. Men – då sprack kupan. Ja sprack, säger jag. Av ett tryck inifrån! Allas Hopp hade börjat svälla av triumf och stolthet. Han svällde sönder kupan. Han fick fruktansvärda skärsår och förblödde. – Tja, så gick det med honom. Så skall det gå med dig, Tidens Hopp. Något ditåt.

Här blev Sanningssägaren så förargad att han gick utan att säga adjö.

Tidens Hopp var åter ensam med dimman. Han satte sig ner på en sten att fundera på allt han hört. Medan han så satt gick det en och annan förbi. Han lyfte alltid på huvudet och såg efter hur människorna sågo ut här nere. När en gammal kvinna gick förbi ropade han. Hon stannade, och han frågade efter vägen till Ismernas Marknadstorg.

Det var en vänlig, fattig gumma, en änka. Hon neg och gömde händerna under förklädet. Själv hade hon aldrig varit dit Tidens Hopp skulle, men hon hade hört talas om den förnäma orten. Hon pekade och log och neg. Tidens Hopp följde hennes fingervisning. Men snart upptäckte han hur föga hjälpt han var. Dimman gjorde det omöjligt för honom att kontrollera hur han gick. Han gick runt, runt.

Det blev en mödosam vandring. Han frågade den ene efter den andre, men den ene pekade dit och den andre dit. Han gick och gick men aldrig kom han fram. Till sist såg han sig om att få det där besynnerliga som hette karta och kompass, och det var inte så svårt eller dyrbart som han tänkt sig.

Han tog flera dar på sig att riktigt grundligt studera kartan. Till sist kunde han alla färgerna och tecknen. Men till sin förvåning upptäckte han ingenstans namnet Ismernas Marknadstorg. Han fann en annan plats som hette något ditåt: Den eviga ismens ort, eller som där också stod i fet folkstil: Sanningens ort. Tidens Hopp trodde att det var fråga om ett tryckfel eller ett omdop.

Troget, utan att unna sig rast eller ro, vandrade Tidens Hopp efter karta och kompass. Men vägen var rätt lång och besvärlig från den plats dit han förirrat sig. En afton kom han till en mycket underlig stad, som hette Var trogen dig själv. Den var mycket ödsligt belägen, och man kunde inte heller säga att befolkningen där var talrik. Och det egendomliga var att där knappast funnos några barn.

På vägen dit upp fick Tidens Hopp sällskap med en mycket tragisk man. Mannen hette Efterkrigsdikt. Han kallade sig också för Den fångne guden. Nu var han alldeles nere. Hans liv var totalt misslyckat, påstod han. I sin ungdom hade han lärt att jorden är människans hem, och att Gud är innesluten djupast inne i människans hjärta. Gud slumrar i själens ohuggna marmorblock, hade han sjungit. Det gäller för oss att hårdhänt smeka fram gudsbilden ur den grova stenen. Obarmhärtigt skall hammaren rasa, och flisorna yra om sargade händer.

Så hade han flyttat till staden Var trogen dig själv, och där låtit hammaren rasa, rasa. När han vid rätt mogen ålder, eller 1933, åter besökte Denna Världen, kunde han inte göra sig förstådd av folket. Han hade blivit för egenartad och surrealistisk. Man skrattade åt honom och påstod att han var en övervunnen ståndpunkt. Han försökte försvara sig och väcka dem, och då fick han åter ett begripligare tungomål. Men då hotade man med koncentrationsläger. Många av hans likar blevo avfallingar. De krossade sina egenartade marmorblock och privatgudar och upphörde att vara individer. En del flydde. Tidens Hopps vägkamrat hade flytt. Men han erkände själv att hans krafter voro slut. Aldrig mer skulle han orka svänga hammaren mot sig själv. Som han nu var skulle han gå in i döden. Han hade egentligen ingen historia mer. Inga under skulle träffa honom. Aldrig skulle han åter vandra genom en natt mot ny dags gryning.

När de gingo förbi en vattenpuss, hoppade vägkamraten av från vägen och satte sig att spegla sitt ansikte i pussen. Tidens Hopp stannade och väntade. Han fick vänta länge.

Till sist undrade han:

– Skall vi vandra vidare i sällskap?

Men vägkamraten lyssnade inte. Han pekade ivrigt mot sig själv i vattnet och ropade:

– Jag är den nya tiden! Det är jag! J A G !

Och han reste sig upp och skrek detta ord mot himlen:

– J A G !

Tidens Hopp hörde honom sedan mumla: Marx, Freud, Lawrence. Sedan hörde han ingenting mer från kamraten. Han tyckte denne på något sätt blivit tom i ansiktet.

Kamraten höll sig åter över pussen och famlade över vattenytan, stack till och med ner händerna i vattnet, som om han ville se något han inte såg och ville känna något han inte kände. Han lyckades inte. Då grep han efter sitt huvud – men han fick det aldrig i händerna. Det var rakt omöjligt. Han famlade i tomma luften.

Tidens Hopp undrade igen:

– Skall vi vandra vidare?

Då han inte fick något svar fortsatte han ensam upp till staden. Men han blev ingen långvarig gäst där. Dels förstod han inte deras språk, dels voro de överhuvud svåra att umgås med. Här höll man på Egenarten och det Det Rena och Originella. Var och En måste ha ett eget ordförråd för att bli legitimerade här och få rösträtt. Man tillbringade en oändlig tid med att söka efter nya kombinationer och egendomligheter. Här var skulpturen bara form och måleriet bara färg och poesin bara da-da. Ingen blandning. Religion var religion och politik politik och affärer affärer. Det fanns inga förbindelser från det ena till det andra. Inga övergångar. Man gick som främlingar för varann. Den man var i kyrkan var man inte i affären, den man var i politiken var man inte i hemlivet. Tidens Hopp tyckte att människorna i denna stad liknade sterila, vita flaggstänger med högfärdig gyllene knopp överst.

Han fortsatte sin vandring till Den eviga ismens ort. Den låg inte alls så långt från den stad Tidens Hopp vänt ryggen. Men här var det många som vandrade vägen fram. Masseexistenser, individer av alla slag. Dock ett hade de gemensamt: trötthet. Nu voro de beredvilliga att sälja sin själ för vila och lugn och trygghet.

– O det stora ordet t r y g g h e t ! ropade de gång på gång, och ropet gick som en bölja landsvägen fram och åter. O det stora ordet t r y g g h e t !

Snart sågo de ortens tinnar mot skyn och ropet böljade häftigare, oftare, växte till ett väldigt dån. Tidens Hopp var inte så långt borta från porten då någon ryckte honom i rocken:

– Ni ropar inte? undrade en liten man.

– Gör jag inte? svarade Tidens Hopp.

– Nej-nej, ni är den ende utom jag som inte ropar, sade den lilla mannen kvickt.

– Jag söker inte heller trygghet, sade Tidens Hopp.

– Varför går ni då den här vägen?

Den lille mannen hade tvingat honom att stanna. Nu höjde han sig på tå och viskade sina ord, röd i ansiktet av ansträngning och angelägenhet.

– Varför går ni själv? undrade Tidens Hopp.

Den lille mannen sjönk ner på klackarna, stod tvekande en stund, så ryckte han på axlarna och gick. Men då kom Tidens Hopp att tänka på att han ännu inte frågat någon om det besynnerliga namnbytet. Därför sprang han efter den lille.

– Säg, är den här orten nyligen omdöpt? undrade han. Jag skulle egentligen till Ismernas Marknadstorg. Men den orten står inte upptagen på kartan. Där står...

– Var det inte det jag tänkte mig! ropade den lille mannen förtjust. Jag såg det på er. Men man måste vara så försiktig. Ett misstag kan betyda döden. Man är så vild och rå här i hopen. Ni förstår ... Kom gå vi på sidan om vägen!

När de hoppat av vägen, började den lille till att ivrigt viska:

– Vi kallar den här orten för Likriktningsfabriken. Herrarna därinne ha kasta ut en massa kartor över hela Denna Världen, där alla våra orter äro uteslutna eller förfalskade. Som om man skulle kunna utplåna sanningen och det som verkligen finns genom att förfalska en karta. Dumhet! Men vi har blivit tvingade att fatta posto mitt i denna eländiga pöbelhop för att om möjligt föra de vilsna tillrätta. Kom så går vi nu runt muren och gömmer oss vid utgångsporten, där skall ni få se vad det blir av dessa arma stackare.

Tidens Hopp följde efter den häftigt pratande mannen, som hoppade och småsprang och fäktade med armarna ett steg före honom. De gömde sig bakom ett mursprång och spejade bort på en bred betongvägg. Den lille tog nervöst opp klockan.

– Fem öppnar portarna och dagens kull marscherar ut!

Precis på slaget fem flög portarna upp. Uniformerade, blint lydande människor marscherade ut med robotprecision. Den lille var svart i ansiktet.

– Människor!?! stönade han. Krigsmaskiner i kött och blod!

Efter en stund såg han upp på Tidens Hopp och sade med små bittra läppar:

– Där marscherar man i preussisk marschtakt rakt in i famnen på omänniskan – om man inte är där redan.

När robotarna var borta tog han ett djupt andetag, slog Tidens Hopp på axeln och sade:

– Nu går vi till Ismernas Marknadstorg, till tankefrihet och all slags frihet.

Tidens Hopp tackade för det vänliga erbjudandet, men undrade om han inte först fick dela matsäcken med honom. Joodå. De slog sig ner och åto och drucko och hade ett angenämt samtal om den fria ordningen på den marknadsplats de snart skulle besöka.

När de började nalkas omtalade den lille i försiktiga, cirklande ordalag att det dock fanns en olägenhet med den plats de just stodo i begrepp att beträda. Därinne vimlade det av kvartsbildade, av charlataner och människor som fastnat i något övervunnet. De skreko högst och var många gånger slugast att värva anhängare, särskilt bland nykomlingarna. Särskilt svårt hade det blivit sedan var och en lärt sig läsa och skriva. Å hur man producerade sig. Stundom hängde ett veritabelt moln av sagda och tryckta ord och gjorde det omöjligt att andas. Nå, nu voro dessa olägenheter lätt avhjälpta – om man hade pengar. Man kunde hyra en vaktmästare som höll skojarna på avstånd från ens person. Dessa kallades Den akademiska banan. De voro mycket imponerande män, starka och stora i orden. För övrigt behövde man ju inte strikt följa deras linjal.

Tidens Hopp lämnade en stor summa och fick en riktig bjässe med stentorsröst med på färden in i det brusande, förvirrande marknadslivet. Först skulle de besöka den teologiska fakulteten.

Här gjorde jag ett uppehåll i min berättelse och såg på Birgit för första gången sedan jag börjat. Hon satt med händerna i knäet och med ansiktet vänt ifrån mig. När jag tystnade vände hon sig. Hon nickade åt mig och gjorde en liten nervös gest. Hennes uttryck var intensivt lyssnande.

– Här följer en karikatyr av olika andliga tendenser som arbetar just nu, sade jag.

Det gäller att påvisa bristerna, begränsningen, framförallt: maktlösheten. Hur ingen orkar med något helhetsgrepp. Hur var och en ramlat ner i sin lilla patentidé och futilitet. Tidens Hopp lämnar marknadstorget utan att ha fått något av värde. Nu skall han ut i Denna Världens öken. Han skall konfronteras med "livet", med vardagsödena.

Ja det är sannerligen en öken Tidens Hopp mödosamt vandrar över. Inga människor syns till. Ingen källa finns att hämta vatten ur. Ingen skugga undan den brännande solen. Tidens hopp vandrar och vandrar och undrar varför han skulle hit. Han har blivit så pessimistisk efter allt han hittills sett och hört och upplevt. Plötsligt känner han att han vill hem, att han vill kasta undan sin uppgift och återvända till Våra Drömmar. Men just då börjar en lätt skymning, och vid horisonten får han se något som liknar skog. Det går plötsligt svindlande hastigt att komma fram. Eller också är det marken som ilar fram under hans fötter. Han står plötsligt mitt i en stor kaktusskog, och därifrån får han syn på en jätteglob som svänger häftigt mot himlen. Det är samma glob han sett från fönstret i Answarets torn. Han minns det skärande skri han hört. Han blir rädd och kryper ihop bakom en kaktus.

Men då kommer globen rullande rakt på honom. Han reser sig upp och börjar springa. Men globen förföljer honom. Han kan inte slippa undan. Då faller han ner på ansiktet och ropar:

– Må den komma! Må den krossa mig!

Då stannade globen och började rotera på stället. Tidens Hopp ser upp. Han får se fantastiska varelser glida nerför globens ytor. Det är gasmaskklädda, beväpnade människor, som med omänskliga tjut rusar ut åt väderstrecken. Tidens Hopp gömde åter sitt ansikte – då hör han en fruktansvärd detonation. Jättegloben är sprängd i bitar och ur spillrorna, liksom direkt ur marken, drällde en otrolig, ändlös skara fram.

– Vi är jordens tårar! ropade den första gruppen.

Alla tiders lidande människor drogo förbi. Det var syn av namnlöst elände. Nästa grupp:

– Vi är jordens idyller! skreko de.

Där var så mycket unket och tomt, så mycket inbilskt och kortsynt, så mycket däst profiterande. Och alla hade de någon sorts löjligt färgad kupa över huvud och överkropp.

Till skydd.

Tidens Hopp stod inte ut. Då en armlös man med stort hängande hästansikte drog förbi Tidens Hopps gömställe steg Tidens Hopp fram och hejdade honom. Mannen hade åtminstone ingen ostkupa.

– Ursäkta mig, gamle man, säger Tidens Hopp. Men är verkligen detta allt, är detta människorna...

– Ånej, tro inte att detta är allt. Efter oss kommer visst Jordens mätta, och sedan tror jag att Jordens skratt följer.

– Men finns det då inget hopp för alla?

Gubben skulle just till att svara då himlen brusade upp och ett väldigt sus och en härligt himmelsk sång kom forsande fram över allas huvuden. Skimrande guldskenor lades ut från himmelen ner mot jorden. Ett guldskimrande tåg rusade uppåt från jordkretsen någonstans. Det rusade på ett sätt så långt borta, men på ett annat så nära. Han kunde se människorna i vagnarna ifrån jorden. Förresten sutto inte passagerarna i förundrad bidan på det härliga målet, Salighetens Eden, Faderns Himlatron, inte med en skälvande tack-sägelse på läpparna över nåden som vederfarits dem, med stum tillbedjan inför den framför vars tron de snart skulle stå med harpor i händerna. Nej, de flesta hängde ut genom kupéfönstren, de svängde sina armar ner mot jordens skam och elände och skreko:

– Halleluja! Vi äro frälsta! Allesammans här på tåget! Halleluja!

Här nere på jorden böjde alla sina huvuden. Till och med Jordens idyller i sina kupor. Och gubben som stod bredvid Tidens Hopp torkade bort några tårar från kinden med sin enda hands avigsida. Han mumlade:

– Det där var egendomsfolket. Guds guldklimpar. De utkorade. Att de bara inte kan tas ifrån jorden utan att man ser det. På ett omärkligt sätt. Det svider i en när man ser dem däruppe...

– Finns det inget hopp för alla? undrade Tidens Hopp igen.

Gubben skakade sitt hästhuvud.

– Det är synd om människorna. Det sade redan Strindberg. Men hopp? Visst har också vi ett hopp innerst inne. Var tid har sitt hopp. Också vår. Men vi har inte sett så mycket av Tidens Hopp ännu.

Då föll Tidens Hopp om gubbens hals och viskade hett:

– Jag är Tidens Hopp! Det är jag!

Men knappt hade gubben förstått det förrän han föll samman. Ja, den gamla gav efter. Det blev idel benknotor av honom.

Tidens Hopp låg och kravlade i ökensanden, och det var som om sanden slukat alla. Ingen syntes längre till. Han låg där hela natten utan att röra sig. Han var förlamad av hopplöshet, och över det oerhörda som kommit in i hans insikt: att alla dessa litade och hoppades på en utväg ur elände, av honom.

När solen rann upp, kom en liten rund försäljare lullande mellan kaktusarna. Han skrek och hojtade och tjoade och lättade då och då på den tunga korgen på magen. Tidens Hopp som somnat in vaknade. Han fick syn på gaphalsen och kunde inte förstå att denne fann det lönt att ropa, för så visst Tidens Hopp såg rätt fanns här inte en enda människa. Men försäljaren skrek i alla fall:

– Här vare! Här vare! Det förflutnas glasögon vare! Medeltiden realiseras just nu! Här vare! Här vare! Extra prima renässansglasögon vare! Sjuttonhundratalet finns till lämpliga priser! Ja, här vare, här vare! Köp vår schlager: Tjugotalet in memoriam!

Han stannade intill Tidens Hopp och ställde sig att skrika som en grammofon som haspat opp sig på samma spår:

– Här vare! Här vare! Här vare! Här vare! Vare! Vare! Vare! Vaaaaa...

Tidens Hopp steg upp och borstade av sig sanden, gick fram till försäljaren, som genast började tala för sina varor. Tidens Hopp lät övertala sig. Han köpte Tjugotalet in memoriam.

Så snart Tidens Hopp satt på sig glasögonen blev all världen fullkomligt svart, men så kom där en ljuspelare svepande. Den stannade, belyste en yngling som satt och drömde vid ett fönster i den vackra aftonen. Ynglingen höll en penna i handen. Han skrev något då och då på ett papper. Tidens Hopp smög sig fram och tittade över ynglingens axel. Han läste:

– Tack för tillfället! Åter en frist! Mätte vi inte försitta den! Nej, låt oss spänna våra muskler och ihärdigt arbeta mot en ljusare framtid. O, 1920, jag känner dig som en ung, yr vårdag. Du är stark! Du gömmer väldiga krafter, himlastormande avsikter, eterrena. Jag tackar för att jag lever och får vara med!!

Strålkastaren gick vidare. Ett välputsat kök kom in i ljuskäglan. En arbetarhustru låg på golvet och skurade. Hon skrubbade med liv och lust. Hon tog en stor såpklick och drog

över borsten med kläm, och så sjöng hon och trallade: Tjofalleri, tjofallera! Det här var det sarschildaste hon hade att göra idag, tja, tjofelleri... Första onsdan i varje månad gick hon ut på torrklosetten och skrubbade så träsisen blev vit som ett skinn: trallall lall lall la... Varje torsdagskväll var det att skura bron, som alla de andra käringarna i kasärnen. För gubbarna må kliva på rena tiljor, när dom kommer med avlöningskuväret i fickan: tjofellerallala... Och varje fredag blev det kökets tur. Och om lördagarna, rummet det fina: Hej hopp, på grönan äng!

Hon tog ny såpa och gnodde så hennes kinder glödde. Om ett par timmar skulle gubben hennes komma hem. Hon hade ansjovislåda i ugnen: tjofelleri, tjofallera...

Ansjovislåda var gubbens stora vurm och frestelse: tjo hej hopp hipp trara!

Ljuspelaren gled vidare. En liten nätt butik, en välsorterad garnbod kom fram ur mörkret. Butiksägaren stod innanför disken och gnuggade nöjda händer. Hans blick svepte stolt över den kära, kända affären. Den var hans. Hans borg, hans lugn, hans tillräckliga bärgning. Han började sortera sina granna garndockor: röda, gröna, gula, blå... En kund kom in. Han bugade sig djupt och lade upp förväntansfulla händer på disken.

– Varmed kan jag få betjäna damen?

Han hade så sällsynt utsökta händer för garn och damer. Han höll upp de små söta dockorna mot dagsljuset och sjöng fram sin entusiasm:

– Se min dam, en sådan färg, en sådan glimrande färg!

Han gjorde ett nätt paket. Sedan ringde han upp till sin hustru:

– Lilla pullan, läspade han förälskat. Kom barnen i tid till skolan? Kom dom iväg?

Nå, kommer du snart med lunchbrickan? Vad bjuder du på? En hemlighet! Å!

Han slog ett tillfredställt slag över golvet.

– Min fru är en hemmafru av den gamla fina sorten, tänkte han. Jag är en affärsman av den...

En ny kund. En chick dam. Han lade upp förväntansfulla händer på disken och bugade djupt:

– Varmed kan jag få äran betjäna damen?

En annan idyll drogs fram i ljuset. En moder satt lutad över vaggan. En lycklig moder. Hon kysste det lilla barnet. Hon tog upp det och ömsade det, lade det till bröstet. Hon vaggade och gnolade. Hon strålade av moderskärlek.

Nästa scen: ett dödsläger. Det var en gammal man som skulle skiljas hädan. Men det var ingenting fult eller grymt som hände. Gubben låg stilla och talade lugnt om också svagt och med matt röst. Han var så oändligt tacksam. Han lovprisade tillvaron och pekade på allt det goda, sköna, höga, rätta. Barnen stodo runt omkring sängen och uppbyggdes att bättre se livets värden.

Strålkastaren gick vidare. En skogsdunge dök upp. En kärleksdunge. Därinne smektes ett par. Heta ord viskades i villiga öron.

Det var här en olycka drabbade Tidens Hopp. Ur skogsdungen sprang en hord vilda pojkar som lekte indianer. Pojkarna pekade på honom och skriade och svängde sina tomahawker:

– Ett blekansikte!

De omringade honom. De krigsdansade. Lek, bara lek. Men den blev allvar. En av pojkarna råkade knuffa till Tidens Hopp, som nu snavade och förlorade glasögonen. Strålkastaren löpte vilt. Där kom ynglingen tillbaka, men han höll inte längre en penna, han höll en revolver i handen. Han rusade upp från bordet och skrek:

– Vi växte upp under det stora vanvettets år: Världskriget. Det märkte oss. Brände oss. Dräpte vår vilja.

Han sköt sig.

Butiksägaren slängde sig krampaktigt över sina dockor och tjöt:

– Socialisering, socialisering, förbannade socialisering, förbannade slödder som marscherar upp i ljuset från sina smutsiga djup!

Han skrek och hotade så saliven stod som ett skum om hans läppar.

– Vänta bara, vänta! Än är det inte ute med oss enkla butiksägare. Ni skall få se! Vi kan bli farliga när man tar ifrån oss vår beskedlighet och ställer oss mot väggen! Vi har ännu krafter! Envishet!

Arbetsrustrun ligger ännu och skrubbar på golvet. Men något ännu särskildare än detta skall hon få vara med om idag. Hon får ett besök. Ingenjören själv. Han tar upp henne från golvet och säger:

– Nu måste frun vara stark. Er man är död. Maskinen tog honom.

Men hon blev en furie. Hennes hals blev lång som en ängslig tranhona, och hon skrek gällare än fabriks sirenen. Alla måste höra det, herrarna i i högsta instans.

– Tillräckligt arbetarskydd! Lagstadgade inspektioner! Vi hustrur och mödrar

kräver det!

Och modern vid vaggan håller nu ett barnlik i armarna. Hon höjer det över sitt huvud och skriker:

– Jag var tvungen att arbeta och slita ända tills värkarna slog mig i golvet. Jag kräver moderskapshjälp och mödrahjälp! Men – det är ju försent! Barnet är dött! Mina bröst sprängs sönder! Ingen barnamun längre!

Och gubben som ligger på sitt dödsläger vill inte dö, vågar inte. Han anklagar sina gudar som låtit ett så fattigt och uselt liv bli hans. Han hade alltid fått slita åt andra. Det hade aldrig blivit något över. Barnen hade övergivit honom...

Från kärleksdungen hörde Tidens Hopp till sist den unge mannen säga med pockande, cynisk röst:

– Du måste ta bort det. Vi har inte råd med barn.

Tidens Hopp rusar bort, rusar blint framåt. Nu ger han opp. Nu vill han fort från Denna Världen. Hem, hem till de gamla visa föräldrarna. Hem till Våra Drömmars stad, där Var och En går omkring och hoppas bli välsignade mandariner burna i gyllene stolar.

Men Tidens Hopp slipper inte. Där har den jättestora globen blivit framtrölad igen – den kommer snabbt rullande mot honom. Han, är det som har ansvaret. Han kommer inte undan. Åter hör han denna fruktansvärda detonation. Han ser upp. Han får inte syn på några nya massor som förra gången. En ensam, långbent figur kommer skuttande.

Människan från globen springer som om det gällde livet, springer rakt på Tidens Hopp. Hans kläder är illa tilltygade. Det finns inga sulor eller tåhättor kvar på hans skor, och byxbenen är nertill alldeles sönderrivna. Han rusar framåt som en hund med eld i svansen. Tungan hänger långt ut.

– Stanna! ropade Tidens Hopp. Vart skall ni hän?

– Jag stannar inte! skrek mannen.

– Stanna, jag är Tidens Hopp, skrek Tidens Hopp och började springa efter mannen, som snart stannade när han förstätt vem det var som ropade på honom.

– Tjaså, är det Tidens Hopp man har framför sig, flinande han. Jo, då kan man fäll kost på sig en liten paus – men förfärligt brått har jag.

– Vart skall du då? undrade Tidens Hopp.

– Ja säj det, den som kan få det ur mig! Hahe!

Han svängde sina stora, jordiga nävar och såg finurligt på Tidens Hopp.

– Han som är Tidens Hopp har fäll listat ut hur den enda fräsningsvägen slingrar sig genom tåredalen – listat ut var den där Kreuger försvann. För att det var en vaxkropp som låg därnere på hâtellet i Paris, det är det fäll ingen klok som tvivlar på?

Tidens Hopp hade ingenting att svara, då han ingenting förstod. Mannen kliade sig i nacken och tyckte:

– Han ser rakt enfaldig ut. Men om jag frågarn så här då, så kanske han luktar sig till-e. Han har fäll hört talas om månen – den finurliga demånen, illistig som ingen stor-gubbe på den här jorn? Han har fäll hört talas om den bundna gravitationen?

Men Tidens Hopp förstod ingenting. Det var då så skrattretande, om man betänkte vem Tidens Hopp gav sig ut för att vara. Den vilde krabaten slog sig på sina bara knän och kiknade.

– Haha! Tidens Hopp har inte hört talas om månens finurlighet, och alltså inte kunnat dra slutsatsen om rörelsernas och vändningarnas och vickningarnas mysterium!

Han tyckte det var så gentilt att han den enkle bonden skulle kunna undervisa Tidens Hopp, att han gav en stump av sin dyrbara tid. Han satte sig ner på en sten och uppmanade Tidens Hopp att också sätta sig, ty skulle han tala, så skulle han börja från början.

– Jag var torpare, förstår han, innan jag kom på-et. Ett helt liv släpade jag och slet med jorn. Bruti sten och hållt efter ogräs har jag ända sen jag var liten som till knät. Och ingenting annat hade jag heller att hoppas på. Hustru och barn fick jag. Tie ungar växte opp och skrek efter mat och kläder. Och gumman blev gnatig – annat var inte att vänta av-a. Och man tyckte nog att livet och alltihop var rent åt helsicke vänt. Man begrep ju ingenting på den tiden. Visste inte bättre sätt att komma ifrån det hela än genom å ta sig en general-fylla då och då. Och då blev gumman etter värre förstås. Och barna flykta ur bot. Och kvar stod man med sin stenteg och värkande rygg.

– Men då hände det sej inte bättre en augustikväll med måne och tillbehör, att torparn tog sej en spankulation över ängarna och hagarna. Och det skulle han aldrig få ångra. För i hagen lyste en studentmössa mot-en i dunklet, ackurat som en prästkrage. Studenten satt och tisslade och tasslade med armen om livet på en tös, och jag min gammelfan fick för mig att jag skulle lyssna till ungdomen och skåda ungas handlag. Jag till att smyga, kom närmare och närmare. Och han må tro, Tidens Hopp, att jag blev lönt för min vetgirighet. För de två tosingarna höll ansiktet opp emot månan, och jag fick höra hur

studenten berättade med lärdom och tärmer hur finurlig han var, gubben på himlapällen. Det klack till i mig, och när dan kom var det jag som rusade till stan och bokhandeln och köpte mig en bok i astronomi. Man gjorde stora ögon på bon förstås. Man jag skall ha en bok om både månen och jorden och alla rörelser därhos, sa jag. Och det fick jag också. Jag hängde över boken som far min en gång över bibeln. Jag blev snart klar på min sak och förstod vad dom lärde vid universitet och vart Kreuger tagit vägen. Jag slängde hacka och spade och flydde från gumma och torp. Nu skulle jag på egen hand överlista jordens rörelser och komma som en tjyv om natten till storgubbarnas paradiset.

– Jag förstår ingenting av det där, sade Tidens Hopp.

– Tat lugnt – ljuset skall nog oppgå för honom också vad det lir – ja, så sant jag sitter här och får tala till punkt. Nå, hör nu vad vetenskapen säger: Månen roterar runt sin axel som jorden roterar om sin. Det är ingenting obegripligt. Men så slår han samtidigt sitt varv runt solen. Och det kan man ju också förstå. Men se här kommer det finurliga. Fast han snor runt, runt och svänger ut sin yta mot hela himlen, så har vi på jorden bara sett ena halvan, eller nogare tre femtedelar. Det är den bundna gravitationen som lagt sig imellan och finurliga till det. Vi får bara se ena halvan i all evinnerlighet. Punkt och stopp och slut. Men vad är det på andra sidan tro-ru? – Paradiset, lyckans boningar, månhärligheten. Nå, vi bor ju på jorden – vad skall vi med ett månparadis? Nej, men så här tänkte jag: Är inte jorden förmer än månen, jorden har ju i alla fall fått människan, skapelsens krona och toppunkt. Man inbillar sej i våra dar att hela jordskorpan är upptäckt och kartlagd. Fel, säger jag. Fel! Tror du att storgubbarna och dom som är full i fan talar om allt för alla? Ånej, så pass känner man folk. Så slog jag fast: Jorden har sin finurlighet hon också, sin bundna gravitation, som smusslar undan hälften eller nästan hälften. På andra sidan har vi nog storgubbarnas paradiset med bananer och fikon och flickor och sol och mat och pengar och alla tillbehör. Jag gick opp till en professor och sa åt-en att jag visste hela hemligheten, och att mej kunde han tala rent ut med. Men han blev rädd och sa att jag var rubbad. Nånå, om ingen annan än jag på den här jordhalvan vet om det så, ja då må det vara hänt. Kreuger har i alla fall gått framför mig, jag skall nog också överlista rörelserna vad det lir. Så jag till att springa. Lyckolandet ligger där och vinkar.

Och torparn blev så het, så han fattade Tidens Hopps hand och rusade iväg.

– Kom med! Kom med! skrek han.

Och Tidens Hopp rusade med.

– Jag måste spränga sönder gravitationen, upphäva naturlagarna – ingen annan utväg återstår! skriker Tidens Hopp.

De försvunno vid horisonten.

Ut ur staden Våra Drömmar drog ett begravningsfölje. Det var det gamla fursteparet Tiden som åter jordade en son.

* * *

Kommentarer till manus.

Första sidan är en faksimil av Ahlins ursprungliga manus. /LSJ/

Berättelsens flitiga bruk av versaler är i manuskriptet inte helt konsekvent, t.ex. Denna Världen / Denna världen. Dessa inkonsekvenser har i den föreliggande texten åtgärdats liksom ett antal obetydliga felskrivningar. /GDH/

I Gunnars efterord står bl a att "Den 32-sidiga "Sagan om Tidens Hopp" är ett slags drömvision, en allegori, som mot slutet får en alltmer realistisk vardagsnära prägel." Ahlins till synes inkonsekventa bruk av Versaler/gemener återspeglar kanske glidningen mellan drömvision och vardagsnära? Just det som är allegoriens (= "annat tal") dubbeltydiga knepighet; det sagobetonade drömskt dolda som likväl kan avläsas/tolkas såsom entydig bokstavlighet. Å la Denna Världen (Världen i Ahlins saga) resp. Denna världen (den för Ahlin reala världen). /LSJ/

Kommentar till illustrationen på nästa sida.

Domedagstriptyken "Yttersta domen" med sidobilderna "Paradiset" och "Helvetet" som målades ca 1480 av nederländaren Hieronymus Bosch (ca 1450-1516). Ett uråldrigt motiv som i olika former återkommit under historiens gång och kunde rubriceras: Människan mellan Kaos och Kiliasm (yttersta oordning resp. tusenårsrikets paradisiska välordning). Även om vi i dag knappast tror på en yttersta dom, så dras tankarna under läsningen av Ahlins saga till ett möjligt val mellan gott och ont och till människans möjligheter att av egen kraft, bortom högre makters ingripande, åstadkomma en värld med gynnsammare villkor för "det goda livet" – för flertalet. Fursteparet Tiden sände sina söner ut i världen för att bistå jämrade och tungt suckande, för att lindra deras ångest och nöd och, om inte annat, åtminstone skänka dem hopp om något bättre. Att besöka Ismernas Torg sågs som ett viktigt inslag i uppgiften, och är det måhända allttjämt. /LSJ/

Efterord

Försmak av övergivnet

I

I juni 1937 fick Lars Ahlin sin första roman *Den lille Prometheus* refuserad. Refuseringsbrevet var försiktigt avböjande. De erfarna förläggarna Georg Svensson och Kaj Bonnier hade sett kvaliteter hos den 22-årige författaren. Och författaren ombads återkomma med en omarbetad version av sitt manus. Vilket han inte gjorde.

I september 1939 var det dags för en ny roman. Lars Ahlin hade till förlaget skickat in ett 313-sidigt manus med två titlar. Den ena titeln i maskinskrift men överstruken: *Fjäril utan vingar*. Den andra skriven för hand och understruken: *Underklassare av blodet*. Denna gång var det den nyblivne förläggaren Gerard Bonnier som hade hand om ärendet:

Vi ha tagit del av Eder stora roman 'Fjäril utan vingar'. Trots att den inte saknar en viss stilistisk begåvning, anse vi dock romanen vara allt för ordrik och innehåller allt för mycket osmält filosofi för att vi skulle våga äta oss ett utgivande. Vi återsända därför manuskriptet som assurerat paket med tack för Edert vänliga erbjudande. (cit. efter Gunnel Ahlin, *Lars Ahlin växer upp*, s. 340)

Det var hela brevet – och innebar alltså närmast vad som på branschspråk skulle kunna kallas ”kort avslag”. Att förlaget tackade nej är inte svårt att förstå. Det korta kärva omdömet hade visst fog för sig. Samma sak upprepades fyra månader senare. Avslaget kom denna gång från Natur och Kulturs förläggare Johan Hansson. *Underklassare av blodet* är i långt mindre grad än *Den lille Prometheus* någon ”färdig roman”. Och formuleringarna om ordrikedom och ”osmält filosofi” kunde ha kompletterats med kommentarer om brister i romankompositionen. Så varför då bidra med ytterligare ett kapitel i refuseringsromantikens hjärtknipande historia och spilla krut på just detta avslagsärende?

Romanen *Underklassare av blodet* mår sannolikt bäst av att förbli outgiven. Ändå vågar jag påstå är den en av de intressantaste icke-utgivna romanerna på svenska språket. De 313 sidorna föregriper motiviskt, tematiskt och teoretisk

åtskilligt av vad som senare kommer att ges en konstnärligt övertygande form i Lars Ahlins författarskap. Och detta redan på sidan 2 genom romanens inledande motto:

Christelig underwisning om Bönen.

34. Älska din nästa såsom dig sjelf. Tänk på honom i din bön...

Många finnas , som äro mindre lyckliga, än du: utbed för dem en wälsignelse af Guds mildhet. Äfven kunna de finnas, som swäfwä i större själawända, än du. Skynda dig, likasom för att rädda dem, och bed för dem med sådan ifwer, som hade du sjelf blifwit fattad af Guds wredes hand. Din nästas nöd och fara bör oroa och bedröfwä dig; likasom hans lycksalighet bör wara din innerliga önskan och glädje.

(Christelig Bönebok Wallinska psalmboken)

Den intensivt upplevda innebörden av orden i ”Christelig Bönebok” förmår inte den unge odebuterade författaren införliva i sin gestaltning. Det är långt senare som Lars Ahlin på ett övertygande sätt lyckas använda sig av samma citat för att belysa en av grundtankarna i den nya ”förbedjarestetik” han gör sig till tolk för mot slutet av 1940-talet. Och likadant är det med åtskilliga andra enskildheter i romanen: lysande avsnitt och sviktande gestaltning.

II

Underklassare av blodet är som ett stort förrådslager för hela det fortsatta författarskapet – ända fram till de sista ålderdomsverken. Här återfinns direkta textmässiga överensstämmelser med *Din linsfrukt* (1987), *De sotarna! De sotarna!* (1990) och *Det florentinska vildsvinet* (1991). Men här återfinns också problematiken i *Om* (1946) – kring ”Noras barnbarn” och moders- och faderslösheten i det moderna samhället. Här återfinns hela avsnittet om ”nådens oordning” som senare ord-för-ord skulle dyka upp i *Min död är min* (1945). Och här är stora delar av den ideologiska diskussionen från *Tåbb med manifestet* (1943) föregripen, liksom vissa av denna romans konkreta episoder, t.ex. det inledande marknadsavsnittet, episoden med den blinde mannen på ölkaféet, Staffan Hyrells Luthermonolog (fastän i denna förform framförd av en man från Borås).

Ändå vill sig inte romanen, eller rättare sagt: den vill och vill utan att lyckas bemästra sitt stoff och sin idévärld. Annat än ställvis. Och då med en oerhörd kraft:

Plötsligt såg jag min uppgift: jag skulle genomskåda de himmelska, andens akrobater, värdenas upptrissare. Jag måste finna deras blottor och upptäcka deras brister, se att också de var små människor, som hade samma problem som jag: Hur försonas med det mindervärdiga? Hur kunna leva sant efter upplevelsen av sin mindervärdighet? Hur förhålla sig till de kvalitativt bättre människorna?

Det var rena vanvettet, det som nu besatte mig. Men jag kunde inte motstå frestelsen. Jag upplevde en vild glädje, därnere på botten.

Jag upptäckte verkligen en blotta! Ett lösryckt ord kom till mig. Men det var nog för att föda en ny värld. Diktaren i mig väcktes och skapade fram ett öde och en situation. Intrigen, ja allt var tämligen enkelt och föga originellt. Men vad spelade det för roll då jag upplevde en hänryckande befrielse. Jag lyckades äntligen skaka av mig det socialistiska greppet. Jag gjorde ingenting mindre än drog ner alla mina samtida i begreppet "förruttelse"! Så träffade jag alltid människor på samma plattform.

Men det var endast första steget. Jag skulle ta flera. Det första rubricerade jag så. (s. 111 f.)

III

Lars Ahlins användning av romanmaterial från *Underklassare av blodet* rymmer en underlighet. Ett avsnitt tycks fredat från senare bruk. Det gäller "Sagan om Tidens Hopp". Den dyker aldrig mer upp i författarskapet. På s. 130-161 återberättar romanens huvudperson en saga som han just håller på att skriva. Huvudpersonen, som tillika är en ung och nyligen debuterad författare, återger sagan för sin "sambo", överklassflickan Birgit. Och det är denna saga som sägs förlösa det fortsatta svåra arbetet med romanen *Barnet utan mor*, dvs. det fiktivt-reella romanskrivande som *Underklassare av blodet* till en del handlar om. Sju manussidor före återberättandet av "Sagan om Tidens Hopp" tar sin början heter det:

Det var i ett nytt års februari som Tidens Hopp första gången glimrade fram i mitt medvetande. Jag tog girigt fatt den och arbetade ut den hårt och konsekvent. Det skulle bli ett monument över en fräck och skoningslös pessimism, skriven av en som övergivit hoppet att leva enligt de gamla, naiva föreställningarna. Nederlaget, det meningslösa kretsloppet skulle jag framhålla som den punkt där alla människor möts som likar.

(s. 123)

Det är alltså inte den slutgiltiga författarversionen av "Sagan om Tidens Hopp" vi får ta del av i romanen utan den för Birgit muntligt återgivna pågående versionen. Och det framgår senare i berättelsen att sagan ännu inte fått sin genomarbetade utformning: "Hon frågade efter Tidens Hopp. Hon undrade om jag inte vågade arbeta genom den – närmast för min egen skull. Härdade jag inte ut med denna satiriska pessimism?" (s. 181)

Författaren/berättaren tycks skygga inför sin egen skrivart, inför sin berättelses bottenlöst pessimistiska budskap. Men inte inför dess form. Och ändå tycks något avgörande ha frigjorts, något nytt av betydelse för det som komma skulle: "I en moderniserad allegori hade jag skapat en restlös kulturkritik, en för intet väjande realism, men på botten av det vämjeliga hade jag låtit undret ske, låtit humanismens sol rinna upp." (s. 228) Den 32-sidiga "Sagan om Tidens Hopp" är ett slags drömvision, en allegori, som mot slutet får en alltmer realistisk vardagsnära prägel.

IV

Den egendomliga handlingen är i korthet följande: I staden Våra Drömmar sörjer det gamla fursteparet Tiden sin nyligen döde son, Allas Hopp. Han har dött under dramatiska omständigheter under ett besök i Denna Världen, där han gått under namnet Framåtskridande, Naturvetenskap och Teknik. Och nu är det broderns tur att besöka Denna Världen. I samband med det förestående besöket döps han om från Tidens Minste till Tidens Hopp. Hans uppgift är att besöka Ismernas Marknadstorg för att se om där kan finnas någon lösning på Denna Världens problem.

Han ger sig av under namnet Anonym. På sin väg mot Ismernas Marknadstorg träffar han en kortvuxen spenslig man med ett voltaireskt hånleende. Han kallas Sanningssägaren, och han har bevittnat den äldre broderns död, men tycks måttligt intresserad av tidens ismer. Sanningssägaren upprörs över besökarens antagna namn, då enligt hans mening endast Sanningen har rätt att bära namnet Anonym.

På sin väg mot Ismernas Marknadstorg förrirrar sig Tidens Hopp till staden Var trogen dig själv. På vägen dit slår han ett kort stycke följe med "en mycket

tragisk man. Mannen hette Efterkrigsdikt. Han kallade sig också för Den fångne guden.” (s. 142) Han speglar sig upphörligt i vattenpussar och ropar ”Jag är den nya tiden! Det är jag! JAG!” och mumlar som ett mantra ”Marx, Freud, Lawrence”. I beskrivningen av denna allegoriska figur skymtar bilden av poeten och kritikern Erik Blomberg.

I staden Var trogen dig själv ”höll man på Egenarten och Det Rena och Originella. Var och En måste ha ett eget ordförråd för att bli legitimerade här och få rösträtt. Man tillbringade en oändlig tid med att söka efter nya kombinationer och egendomligheter. Här var skulpturen bara form och måleriet bara färg och poesin bara da-da.” (s. 144) Tidens Hopp finner inte vad han söker och ger sig strax av.

Men platsen för Ismernas Marknadstorg är inte lätt att finna. Tidens Hopp går vilse och hamnar först på en plats som kallas Den eviga ismens ort, och ibland Sanningens ort. Där härskar de styrande herrarna på den högeffektiva Likriktningsfabriken oinskränkt. Alla kartor har förfalskats. Nya manipulerade ”blint lydande” människomassor strömmar ut genom fabriksportarna. Trygghet är slagordet, medborgarnas trötthet kännetecknet.

Så hittar Tidens Hopp till slut fram till Ismernas Marknadstorg. Men hans högt ställda förväntningar kommer på skam:

Därinne vimlade det av kvartsbildade, av charlataner och människor som fastnat i något övervunnet. De skreko högst och var många gånger slugast att värva anhängare, särskilt bland nykomlingarna. Särskilt svårt hade det blivit sedan var och en lärt sig läsa och skriva. Å hur man producerade sig. Stundom hängde ett veritabelt moln av sagda och tryckta ord och gjorde det omöjligt att andas. Nå, nu voro dessa olägenheter lätt avhjälpta – om man hade pengar. Man kunde hyra en vaktmästare som höll skoarna på avstånd från ens person. Dessa kallades Den akademiska banan. De voro mycket imponerande män, starka och stora i orden. (s. 148)

Mitt i denna beskrivning av det föga hoppgivande marknadstorget vänder sig sagoberättaren direkt till sin kvinnliga lyssnare och refererar bara helt kort det usla tillståndet på ismernas torg: ”Hur ingen orkar med något helhetsgrepp. Hur var och en ramlat ner i sin lilla patentidé och futilitet.” (s. 148) Varpå berättelsen

återvänder till sagans eget allegoriska rum och den fortsatta vandringens stationer. Först till en plats som kallas Denna Världens Öken, det är där det verkliga "livet" och vardagsödena finns. Ur en söndersprängd jätteglob väller ändlösa skaror fram under skilda gruppbezeichnungar: Jordens tårar, Jordens idyller, Jordens mätta, Jordens skratt. Och där möter vi också de frälsta, de fromt självgoda, "Guds guldklimpar", "De utkorade". Ombord på "ett guldkimrande tåg" rasslar de förnöjda upp mot "Salighetens Eden", "Faderns Himlatron" bort från "jordens skam och elände".

Tidens Hopp börjar längta hem till landet Våra Drömmar. Hopplösheten i Denna Världens Öken hotar att ödelägga honom. Då möter han en glasögonförsäljare som erbjuder historiska illusioner: "- Här vare! Här vare! Det förflutnas glasögon vare! Medeltiden realiseras just nu! Här vare! Här vare! Extra prima renässansglasögon vare! Sjuttonhundratalet finns till lämpliga priser! Ja, här vare, här vare! Köp vår schlager: Tjugotalet in memoriam!" (s. 151)

Han köper den populäraste modellen (designad efter Ivar Harries hoppfullt nostalgiska bok *Tjugotalet in memoriam*) och blir lycklig. Ända tills han förlorar sina glasögon och ser Denna Världens Öken som den är. Som den *också* är: "Vi växte upp under det stora vanvettets år: Världskriget. Det märkte oss. Brände oss. Dräpte vår vilja." (s. 154 f.)

De realistiska episoderna avlöser varandra i sagans senare avsnitt, bl.a. träffar Tidens Hopp en arbetarhustru, ett ungt par, en småborgerlig garnhandlare – allt framställt genom ett slags dubbla exponeringar av ljus lycka och mörk tragik. Till sist en man som övergivit sitt torparliv för att med vetenskapliga metoder, som han läst sig till i böcker, bevisa att Kreuger inte alls begått självmord "på hâtellet" i Paris, utan att han framlever sina dagar i högönskelig välmåga på en för "folket" fördold sida av planeten jorden: i "storgubbarnas paradiset med bananer och fikon och flickor". (s. 160) Vistelsen i Denna Världens Öken blir till sist Tidens Hopp övermäktig och han dör på ett sätt som aldrig riktigt klargörs: "Ut ur staden Våra Drömmar drog ett begravningsfölje. Det var det gamla fursteparatet som åter jordade en son." (s. 160) Sagan slutar överraskande abrupt. Som om den ännu inte var helt färdigskriven. Vilket den enligt romanen inte heller är.

Symboliken i den vindlande (muntligt återgivna och ofullbordade) sagan

är på en och samma gång handgriplig och undflyende mångtydig. Ojämnhet skulle kunna vara ordet. Den sociala realismen kämpar med de drömda fantasierna. Romantisk vekhet står mot obevekliga konstateranden. Ljusa utsagor avtecknar sig mot en becks svart bakgrund. Övergångarna och kasten är tvära. Det är som om kampen hela tiden stod om den inre människan, om hennes försök att bemästra kaos och livets icke-mening. Den allegoriska formen tycks vittra ner allteftersom sagan framskrider.

V

Lars Ahlins "Sagan om Tidens Hopp" kan ses som ett senkommet uttryck för det nygamla formspråk som Beata Agrell diskuterar i uppsatsen "Gömma det lästa i sitt inre. Fromhet och klasskamp i tidig svensk arbetarprosa" (*Ord & Bild*, nr 4, 2003). Hon skriver där om den svenska arbetarprosans förbindelser med "den fromma berättelsen i väckelserörelsen under 1900-talets första decennier". (s. 67) Hon försöker visa att det inom de svenska folkrörelserna "utbildades ett speciellt sätt att läsa: en begrundande läsart". Och ett speciellt sätt att skriva. Denna egenartade litterärt-didaktiska praktik har, menar hon, sitt ursprung i väckelserörelsernas "läseri", en praktik som i sin sekulariserade form fortsatte in i nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen.

Beata Agrell illustrerar fenomenet genom utförliga exempel från Maria Sandels och Karl Östmans författarskap. En ny form av skönlitteratur uppstår som delvis bygger på ett annat referenssystem än tidigare epokers litteratur. Den förutsätter självklar förtrogenhet med "bibel, psalmbok, postillor och uppbyggelseskrifter – den enda sorts böcker som självklart fanns i svenska hem". (s. 68) Brukstexter avsedda att tjäna ett upplysande och väckande syfte omfunktioneras och används för skönlitterära syften. Ett nytt sekulariserat formtänkande med en dubbel strävan av litterära och politiska anspråk blir resultatet. En följd av den nya praktiken är att "den korta berättelsen" blir allt mera framträdande. Frizonen mellan kampdikt och roman tas i anspråk och befolkas.

Publiceringsmöjligheterna för de nya texttyperna – skiss, allegori, fabel, saga osv. – var goda i folkrörelsernas tidningar och tidskrifter. En egendomlighet i sammanhanget är att de nya kortprosaformernas framväxt i många avseenden

råkar sammanfalla med den litterära expressionismens förkärlek för kortprosans möjligheter.

De nya formerna lämpade sig väl för uppbygglig diskussion, rättvisefrågor och moralisk-existentiell diskussion. Inte sällan med utopiska eller messianska inslag. Bruket av stilmedel och grepp från läseri- och agitationslitteraturen innebar också ett brott mot romantisk geniestetik och mot den borgerliga smakens prosaidiom – ”den begründande läsningen skulle både ge ideologisk skolning, kunskap och kritiskt tänkande” (s. 71). Att författarna därvid utsatte sig för en ständig pekoralfara måste ha varit en mer eller mindre kalkylerad risk.

VI

Att ”Sagan om Tidens Hopp” aldrig kom att återanvändas – till skillnad från åtskilligt annat material i *Underklassare av blodet* – kan möjligen bero på att författaren själv uppfattat att dess allegoriska uppbyggelsepatos hörde hemma i en förgången ”funktionsverklighet” och i ett mer kampinriktat politiskt sammanhang. T.ex. i det decennium som gjorde Gustav Hedenvind-Erikssons *En dröm i seklets natt* – utgiven på tidskriften Brands förlag år 1919 – till ett för arbetarlitteraturen förlösande och frigörande prosaexperiment. Allegorianvändningen i ”Sagan om Tidens Hopp” företer åtskilliga likheter med titelberättelsen i *En dröm i seklets natt*.

Lars Ahlin har själv vittnat om vilken betydelse den allegoribenägne Hedenvind en gång hade för honom:

Jag kommer väl aldrig att glömma den bittra höstvecka 1928, då jag i en följd läste ’En dröm i seklets natt’, ’Tiden – och en natt’, ’Järnets gåta’ och ’Orions bälte’ [...] Från och med den hösten blev Gustav Hedenvind-Eriksson och Pär Lagerkvist mina stora författare. För mig har den tidiga Lagerkvist och Hedenvind alltid hört ihop.

(”Läste Hedenvind vid stulet ljus”, *SLA*, nr 9, 1945).

Hedenvinds berättelse om De skrattandes stad, De lomhörddas torg och Den nedbrutna muren, om Det svarta ordet (= tidningsvärlden) och om Knivleken (= världskriget), om Blek om nosens förvandling till Den tappre är en genomförd allegori av stor och övertygande konstnärlig kraft. Lars Ahlins ”Sagan om Tidens Hopp” blir aldrig slutförd. Det är som om berättaren/författaren/

huvudpersonen tvekar om dess möjlighet och därför ger upp inför sitt tilltag och aldrig avslutar sin historia.

Metoden bakom såväl Hedenvinds berättelse från 1919 som Lars Ahlins ”Sagan om Tidens Hopp” från 1939 har sin upprinnelse och yttersta intertext i John Bunyans *Kristens resa* (The Pilgrim’s Progress, 1684), en av alla tiders mest spridda och lästa kristna uppbyggelseböcker.

Det går knappast att argumentera för ett direkt bunyaninflytande för Hedenvinds vidkommande. Den bunyanska didaktiken var sedan länge allmångods inom de svenska folkrörelserna. Pilgrimsallegorierna blomstrade i åskådliga bilder av Brännvinsdrakar, Fördärv och Frestare. Lättare då att peka på tidsbundna expressionistiska drag i den hedenvindska texten, på likheter med den tidige Lagerkvist eller – för att välja ett mer komplicerat exempel – med den norske proletärdiktaren Kristofer Uppdal som på ett egendomligt sätt förenar samtida expressionism och folkligt-religiös bildanvändning.

I Lars Ahlins fall är bunyaninflytandet uppenbart. Ismernas Marknadstorg är en sentida förort till Fördärvets stad. Flera gånger har Lars Ahlin dessutom nämnt betydelsen av sin tidiga – och återkommande – bunyanläsning, utförligast i radioföredraget ”Om Kristen i Kristens resa” från 1947 (tryckt i *Sjung för de dömda*, 1995, s. 13-16). Men det rör sig i hans fall om en bunyanläsning av ett motvalls slag:

Det var helt enkelt så att jag kände större sympati för alla dem som levde kvar i Fördärvets stad och vars hemska öde redan var förutsett och inte gick att ändra, och längs hela den väg Kristen drog fram stötte jag på den ena människan efter den andra som befann sig i en mycket ömkligare situation än han. För övrigt tyckte jag att Kristen tänkte alldeles för mycket på sig själv och sin egen räddning undan fördömmelse. Han tycktes i grund och botten strunta i alla andra. Huvudsaken var att han själv kom in i den Himmelska staden. (s. 14)

Bilden av de självupptaget kristna återfinns också i ”Sagan om Tidens Hopp” – och hela berättelsen går att läsa som en anti-bunyansk traktat om det komplicerade tillståndet i ”Denna Världen”. Det litterära tillvägagångssättet överensstämmer i väsentliga avseenden med det Beata Agrell beskrivit som

avgörande för den nya arbetarlitteraturens didaktiska estetik i början av förra seklet.

”Sagan om Tidens Hopp” och dess ”satiriska pessimism” blev en formmässig återvändsgränd. Den öppet allegoriska formen var uppenbarligen otillräcklig för den unge författarens syften. Den var inte länge funktionell i en alltmer sekulariserad tid. Men i prövandet av den allegoriska sagoformen hade en insikt fötts om en möjlig ”moderniserad allegori”, ”en för intet väjande realism”, ”en humanismens sol”, om ett nytt sätt att sjunga för de dömda i Fördärvets stad.

VII

Den avslutande tredjedelen i min avhandling *Nådens ordning* (1988) handlar om allegorin i romanen *Fromma mord* från 1952. Avståndet till den didaktiska sagan i *Underklassare av blodet* är avsevärt – man skulle kunna kalla förändringen för ett skifte från klassisk eller ”positiv/öppen” allegori till ”negativ/sluten” allegori. Den allegoriska dimensionen i *Fromma mord* är av ett intrikat och svårgripbart slag, litterärt framåtppekande och till ytterlighet sammansatt. Den återgår inte, som i ”Sagan om Tidens Hopp”, på klart urskiljbara förebilder. Så här skrev jag den gången – 1988 – om Lars Ahlins ”moderniserade allegori”:

Hos Lars Ahlin är allegorin dock *negativ* i det att den aktualiserar en frånvaro eller så att säga öppnar en lucka i sig själv och samtidigt gör motstånd mot varje bestämd eller definitiv utfyllnad. Men via allegorins sinnliga konkretion görs denna frånvaro närvarande med samma sinnligt konkreta appell som hade luckan redan varit utfylld. Textanalysen skall förtydliga denna allmänna bestämning av allegorin hos Lars Ahlin, men vi skall då också se hur den allegoriska framställningsformens sinnlighet hos honom förenas med en icke-mimetisk realism, som i sin tur knyter an till parodins dimensioner och den dialogicitet som är grundläggande för den larsahlinska förbönseestetiken. (s.309)

Förstå det den som kan. Jag tror jag gör det – om jag anstränger mig. Läser om. Och begrundar.